

Waarslieden in de Krimpenerwaard in de zeventiende eeuw

J.B. (HANS) OPSCHOOR

Tijdschrift voor
Waterstaatsgeschiedenis
26 (2017) 1, 13-24

Studies over waterschappen hebben tot op heden relatief weinig aandacht geschonken aan een bepaalde categorie functionarissen: die van de zogenaamde waarslieden (ook wel: waarschappen, waarsmannen, bewaarders, poldermeesters), die taken hadden rond het beheer van de collectieve voorzieningen in die waterschappen.¹ Deze ooit in het laagland gangbare functie komt tegenwoordig nauwelijks meer voor onder die naam, maar was vanaf de instelling van heemraadschappen tot en met de tijd van de Republiek gebruikelijk in grote delen daarvan. Inhoud en niveau van de betreffende functie wisselden van streek tot streek, en door de tijd. In dit artikel wordt geprobeerd de positie van waarslieden nader te duiden, met name het optreden van deze groep in de zeventiende eeuw. Na een historische schets van het waarsmanschap in Holland en omstreken richt dit artikel zich op het voorkomen ervan in de Krimpenerwaard, op basis van aanvullend onderzoek in lokale en regionale bronnen. Daarmee wordt allereerst een lacune opgevuld in de oudere secundaire literatuur over waarslieden doordat daarin de situatie in de waarden in het rivierengebied weinig aan bod kwam.² Daarnaast wordt een beknopt beeld verschaft van hun daadwerkelijk functioneren, op basis van documentatie inzake geschillen rondom Ouderkerkse waarslieden in de periode 1686-1697. Dat voegt ook toe aan de kennis over participatie en representatie van de plattelandsbevolking in het bestuur en beheer in de polders en kleine waterschappen, via deze waarslieden.

Polders, waterschappen, (hoog-)heemraadschappen

Waterschappen zijn lichamen van bestuur en beheer gericht op de waterstaatszorg in door één geheel van waterkeringen – vaak dijken – omsloten gebieden. In de hier beschouwde periode betrof dat waterkering en waterlozing. Het begrip waterschap omvat eenheden op verschillende niveaus, van polders tot en met hoogheemraadschappen.

Het algemene bestuur was in de vroegmoderne tijd *grosso modo* georganiseerd langs de lijn van ambacht, via baljuwschap of district, naar gewest. Voor de waterhuishouding bestond er parallel hieraan een structuur van polders en heemraadschappen naar het gewest. Polders vielen als regel onder het ambachtsbestuur, waarbij schout en gezworenen (in Holland vaak heemraden genoemd) als bestuur fungeerden. In de hoogheemraadschappen zagen dijkgraaf en hoogheemraden toe op de zee- en rivierwaterkeringen terwijl de ambachten verantwoordelijk bleven voor de lokale ‘binnenlandse’ waterstaatswerken die vooral het waterpeilbeheer dienden. Op het niveau van de hoogheemraadschappen voltrok zich in de vijftiende en zestiende eeuw een omslag van gerechten naar een meer gecentraliseerd, professioneler en meer elitair bestuur.³ Die tendenties speelden nog geen rol in de dorpen op het platteland.

Het bestuur van waterschappen werd omschreven als de toediening aan de poldergemeenschap van ‘justitie’ en ‘politie’, waarbij ‘politie’ het algemene beleid omvat. ‘Beheer’ betreft het onderhoud van gemeenschappelijke goederen in een waterschap. Dit beheer kan men zien als een taak naast het overige bestuur, dan wel een uit het besturen voort-

1 Enkele recente studies: T. Soens, *De Spade in de Dijk? Waterbeheer en rurale samenleving in de Vlaamse Kustvlakte (1280-1580)* (Gent 2009); A. Nobel, *Besturen op het Hollandse Platteland. Cromstrijen 1550-1780* (Hilversum 2012); C. De Wilt, *Landlieden en Hoogheemraden. De bestuurlijke ontwikkeling van het waterbeheer en de participatiecultuur in Delfland in de 16^e eeuw* (Hilversum 2015). Zie ook P. Hoppenbrouwer, *Een middeleeuwse samenleving. Het Land van Heusden, ca. 1360- ca. 1215* (Wageningen 1992).

2 Zie: A.A. Beekman, *Het dijk- en waterschapsrecht in Nederland vóór 1795*. 2 dln. ('s-Gravenhage 1905), lemma's inzake ambachtsbewaarders en waarschap.

3 M. van Tielhof, 'Het college van hoofdingelanden. De vertegenwoordiging van de ingelanden in Rijnland en Schieland in de vroegmoderne tijd', *Low Countries Historical Review* 131 (2016), 22-51; De Wilt, *Landlieden*, 89-90; Nobel, *Besturen*, 76-69.

vloeiende, uitvoerende taak. In de vroegmoderne tijd kwamen beide opvattingen voor. De waarslieden opereerden in de beheerssfeer.

Waarslieden in het beheer van de waterhuishouding

Bij waterkerende dijken hoorden van oudsher dijkoversten, als verzorgers en opzieners van de dijken, dijkgraven genoemd. De zorg voor de waterlozing werd als regel aan de plaatselijke gemeenschappen gelaten. Dijkgraven zagen toe op het dijkonderhoud en regelden de uitvoering van werkzaamheden aan de dijk.⁴ In 1203 was er een “opsiender of dijkgraaf” van de Groote Waard⁵, en de Alblasserwaard had in 1277 een dijkgraaf, “beschouwer der dijken” en “besorger der dijken” genoemd.⁶ Hierin klinken beide aspecten door. In de grafelijkheidsrekeningen van Holland van 1331 wordt gesproken van dijkgraven “(...) die mijns heren goet bewaren”.⁷ Naast die grafelijke functionarissen zijn er verzorgers gekomen vanuit de ambachten of polders. In deze sfeer duiken ‘waarslieden’ op, functionarissen die onder verschillende benamingen taken verrichten rond het onderhoud van collectieve voorzieningen.

In 1308 was er inzake een uiterwaard bij Grave sprake van een “conservator” van de dijk – mogelijk de oudste aanduiding van het waarsmanschap.⁸ De naam ‘waarsman’ duikt voor het eerst op in een handvest uit 1320 voor een waterschap ter regeling van de afwatering op de Alblas.⁹ De dijkgraaf deed de schouw met waarslieden uit vijf betrokken ambachten. Woerden had sinds 1395 “waarsluyden”, gekozen door de inwoners van de parochies, voor omslagen en om met de heemraden maatregelen in het belang van het gemene land te beramen.¹⁰ De Groote Waard kende “hooge waerslude” die onder andere keuren maakten en schouwden.¹¹ In 1394 fungeerden in de ambachten van deze waard een ‘klein-waarsman’ die de schouw zou ‘volgen’.¹²

Elders was sprake van ‘waarschappen’. In 1347 waren er in West-Friesland gekozen gemachtigden voor het beheer van het gemene land en de dijken,¹³ en ook om te fungeren als representanten van de dijkplichtigen richting hogere dijkcolleges. De West-Friese waarschappen participeerden gezamenlijk in het hogere bestuur.¹⁴ Waarschappen zouden er tot ver in de negentiende eeuw functioneren. In 1367 wordt gesproken van “het gerecht en de waarschap van Monnikendam” waarbij de waarschappen dus naast het gerecht worden benoemd als onderdeel van het bestuur. Ze waren ook daar betrokken bij de (inning van de) bede.¹⁵ In het Gooi werd rond 1400 onder de ‘gemene waarschap’ de verzameling van de landbezittende boeren begrepen die met elkaar gemene gronden beheerden. De verschillende waarschappen werden voor interambachtelijk optreden vertegenwoordigd door “buermeesters” of waarschappen,¹⁶ ook wel als ‘waren’ aangeduid of als waarslieden.¹⁷

Ik zal de door deze functionarissen verrichte functies gemakshalve aanduiden als die van het ‘waren’. Etymologisch is dit werkwoord bekend in twee betekenissen: (1) als synoniem van ‘waarnemen’ en daarvan afgeleide toepassingen zoals: acht slaan op, behoeven, in stand houden, bewaren, en het vervullen van daartoe strekkende ambten; en (2) als synoniem van ‘waarborgen’ en daarmee samenhangende toepassingen als: zekerheid verlenen, garanderen, vrijwaren, en het machtigen van personen voor bepaalde functies of ambten.¹⁸ De tweede betekenis klinkt door in veertiende eeuwse aanduidingen als “gewaarde rechter” of schout, en “gewaarde bode” of plaatsvervanger, representant van een hoger gezag, in dit geval de graaf. Bij waarslieden en waarschappen gaat het vooral om de eerstgenoemde betekenis. ‘Waarschap’ kan ook gerelateerd zijn aan een deel in een gemeenschappelijk bezit, dan wel dat bezit als geheel, dan wel ermee verbonden belangengemeenschap of de vertegenwoordiger ervan. Een enkele maal komt ‘waarschappij’ voor als synoniem van heemraadschap.¹⁹ Etymologisch niet verdedigbaar is om een direct verband te leggen met het geografische begrip ‘waarden’, zoals in de latere aanduiding van waarslieden als ‘waardsman(nen)’ wordt gesuggereerd; de oorspronkelijke spelling lijkt de juiste: zonder d.²⁰

4 J. van Oudenhoven, *Out-Hollandt, nu Zuyt-Hollandt, mitsgaders de Privilegien, Keuren (...) van de voorsz. Landen* (Dordrecht 1654), 237-240. Hij citeert Hadrianus Junius (diens Batavia uit 1566, hfdst. 16).

5 Van Oudenhoven, *Out-Hollandt*, 152, 162.

6 *Ibidem*, 324.

7 C.R. Schoute, ‘Dijken en dijkrecht van de Krimpenervaard vóór 1430’, *Tijdschrift voor waterstaatsgeschiedenis* 3 (1994), 65-84.

8 Charter Jan van Cuijk 18-11-1308 (met dank aan Henk Buijks, oud-streekarchivaris Brabant-Noord-oost).

9 F. van Mieris, *Groot Charterboek der Graaven van Holland, van Zeeland en Heeren van Vriesland*, dl. II, (Leiden 1754), 244. Zie ook verwante aktes op 271 en 308.

10 Zie bijvoorbeeld *Memorie inder saeke van de dolantie over de directie en bestier van de Grote Waterschap van Woerden* (Utrecht 1710), 14 e.v.

11 J. Van der Eyck, *Corte Beschrijvinghe mitsgaders handvesten, privilegien, costuymen ende ordonnantiën vanden lande van Zuyt-Hollandt* (Dordrecht 1628), 348, 361.

12 Van Oudenhoven, *Oud-Hollandt*, 202.

13 H.A.A. van Berkel, ‘Een Hollandsch dorp in de veertiende eeuw’, *Dietsche Warande* 2 (1856), 325 e.v.

14 G. De Vries Azn. ‘Een drietal ordonnantiën betreffende den Westfrieschen Zeedijk’, *Verslagen en Mededeelingen van de Vereeniging tot Uitgave der Bronnen van het Oude Vaderlandsche Recht* 2 (1892), 209-245.

15 T. Boey, *De Oudheid van den Hove van Holland nader onderzocht* (Den Haag 1761), 118.

16 A. Kos, *Van meenten tot markten. Een onderzoek naar de oorsprong en ontwikkeling van de Gooise markten en de gebruiksrechten op de gemene gronden van de Gooise markengenoten (1280-1568)* (Hilversum 2010).

17 M. de Vries, L.A. te Winkel, *Woordenboek der Nederlandsche taal*, dl. VII (’s Gravenhage 1892), 189 e.v., 211-212.

18 Zie Geïntegreerde Taalbank, onder de lemma’s ‘waren’ en ‘waar-

De waarsfunctie omvat een zelfstandig takenpakket naast de rechterlijke taken van de heemraden; waarslieden vormden dan ook normaliter geen onderdeel van het gerecht, al verrichtten ze soms gerechtelijke taken. Wel waren ze soms onderdeel van het bestuur.

Waarslieden en daaraan verwante functionarissen kwamen voor in Holland en West-Friesland, het Gooi, en ook in Utrecht, Overijssel, Gelderland en Brabant. Ze verrichtten taken inzake het behoeden tegen schade, misbruik enzovoorts van de rechten en de goederen van het land. Zoals het overzicht van Beekman in zijn *Dijk- en Waterschapsrecht* liet zien, gold dit in elk geval gemeenschappelijke waterhuishoudelijke voorzieningen. Al in het aangehaalde handvest uit 1320 vermeldde graaf Willem III hun rol bij het onderhoud van sluizen, zijlen, heulen, bruggen, en waterkeringen; in later tijden zouden daar onder meer ook wegen bijkomen. Waarslieden waren belast met het doen uitvoeren (“vort doen geschien”)²¹ van werken in het belang van de gemeenschap. Ze zorgden voor de financiële repercussies van hun beheerwerk, hadden vaak taken als oplegger en inner van omslagen, en soms ook van belastingen.²² Ze adviseerden hogere colleges inzake herstellingen en vertegenwoordigden voor die bestuurlijke instanties de belangengemeenschappen waarvoor zij stonden. Daar waar de financiële kant van hun werk zwaar woog, konden aan de financiële draagkracht van de waarslieden hogere eisen inzake hun bezit worden gesteld dan aan heemraden. De Gooise waarschappen laten overigens zien, dat hun functie niet uitsluitend aan waterbeheer gekoppeld was, maar een algemener strekking kon hebben, namelijk die van het heem in het algemeen; iets dat bij Beekman ontbreekt.

In de baljuwschappen onder het IJ functioneerden al sinds de vijftiende eeuw zogenaamde ‘ambachtsbewaarders’. Hun functies hielden in: het uitbesteden en doen uitvoeren van werken, het opzicht over de uitvoerders, het voorfinancieren van die werken en het verhalen van de kosten op de ambachten via een omslag. Ambachtsbewaarders legden rekening en verantwoording af voor schout, schepenen, ingelanden en vermogenden en ze waren betrokken bij de inning en afdracht van morgengelden. Zij representeerden hun ambacht naar de hoogheemraadschappen toe, en fungeerden daarnaast ook als een soort vrederechters. Van Berkel zag ambachtsbewaarders als de hoeders of “bewaarder van den lande”, met name van de goederen (en rechten) van de gemeenschap.²³ Elders, in de polder Mastenbroek bij Kampen, was sprake van een ‘bewaarder’ in relatie tot een polder.²⁴ In Rijnland kwamen ook expliciet ‘landbewaarders’ voor, met vergelijkbare functies buiten de waterhuishoudkundige sfeer.²⁵ Als vertegenwoordigers van belanghebbenden in de hoogheemraadschappen werden de ambachtsbewaarders in de zestiende en zeventiende eeuw vervangen door de hoofdingelanden – gekozen uit rijke grondbezitters – wat de functie van ambachtsbewaarder een andere lading gaf.

Op het niveau van de polders kwamen in Rijnland poldermeesters en molenmeesters voor, met *grosso modo* dezelfde taken als waarslieden.²⁶ Bij het schouwen werd daar ook gebruik gemaakt van heemraden, ook wel aangeduid als lage-, neder-, kroos- of slijkheemraden. Sommige polders kenden polderschouten en (eenjarige) heemraden waarnaast al dan niet waarslieden zijn aangesteld. De functies die inzake de poldervoorzieningen en dijken aan de orde waren, blijken in variabele verhoudingen aan verschillende functionarissen te zijn toebedeeld. Soms werden functies gecombineerd, zoals waarslieden of poldermeesters die ook schouwden en/of keuren zetten, of kroos- en lage heemraden die waarsfuncties overnamen.

Wat de geografische spreiding van al deze types van functionarissen betreft: waarschappen zagen we vooral boven het IJ en in het Gooi en ambachtsbewaarders vooral in de districten tussen IJ, IJssel en Maas (“Noord Holland” in de oude benaming), waarslieden vooral in de waarden van Zuid Holland en gewesten stroomopwaarts. Beekman noemt waarsmannen in verband met de Groote Waard, Woudrichem, het Land van Arkel, Heusden, Lopikerwaatd, Riederwaard en Barendrecht/Carnisse, Alblasserwaard, en Bergambacht (Krimpenerwaard). Dit zijn ruwe aanduidingen, op elk ervan bestonden uitzonderingen.

Wat betekende het waarsmanschap in het algemeen voor representatie en participatie

schap’: <https://search.library.wisc.edu/database/UW157737>.

19 Mededeling mw. H. Kole.

20 A.A. Beekman, *De strijd om het bestaan. Geschiedenis en tegenwoordige staat van de lage gronden van Nederland* (Zutphen 1887), 188 en 1993 e.v.

21 P.H. van de Wall, *Privilegiën (...) der stad Dordrecht*. dl. II (Dordrecht 1722), 311: ‘Dijkrechten aan die van den Grooten Waard van Zuid-Holland’, 28-10-1374.

22 Beekman, *Strijd*, 194.

23 Van Berkel, ‘Hollandsch Dorp’, 325 e.v.

24 Mededeling mw. H. Kole.

25 Keuren, ordonnantien, privilegie (...) van de Heerlijkheid Nieuwkoop en Noorden (Nieuwkoop 1756).

26 Voor Rijnland: S. van Leeuwen, *Het Rooms-Hollands Recht waar in de Roomse wetten met het huidige Neerlands Regt (...) over een gebragt werden* (Amsterdam 1678, uitg. 1708), 677 e.v.

in het lokale bestuur? Waarslieden, evenals heemraden, waren functionarissen die vanuit de lokale gemeenschappen opkwamen en naast en met de schouten of dijkgraven in het beheer en ook bestuur fungeerden. Ze zijn wel geschetst als ‘voormannen’ van die gemeenschappen. De mate waarin hun benoemingen werkelijk *bottom up* verliepen, varieerde. De vroege waarslieden in de heemraadschappen werden meestal benoemd door de dijksgerechten, waarbij bij voordrachten de ambachtsgerechten een rol konden spelen. Op polder- en ambachtsniveau lag dit anders. Daar kozen de lokale gemeenschappen weliswaar aanvankelijk de waarslieden, maar later hadden ze soms slechts een nominatierecht, was er sprake van coöptatie door zittende waarslieden en/of van keuze door het ambachtsbestuur. Waarslieden deden hun werk (vrijwel) gratis; in een van de Krimpenerwaardse polders werd in hun mandaat vastgelegd dat ze hun werk “uijt lieffde” moesten verrichten.²⁷ Hun ambtstermijn was vaak langer dan die van de heemraden. De kwalificaties die aan kandidaat-waarslieden werden varieerden, waarbij de omvang van de financiële verantwoordelijkheden een rol zal hebben gespeeld, wat werd weerspiegeld in de eisen aan het bezit van kandidaat-waarslieden. In de polders lijken die eisen tamelijk laag te zijn geweest, al was een zekere mate van bezit altijd wel een voorwaarde. Waarslieden legden hun eed af in de handen van de schout. Ze hadden op zijn minst belangrijke adviserende bevoegdheden richting het bestuur en participeerden daar soms in. Waarslieden verantwoordden zich jaarlijks voor vergaderingen van de gemene burenen en in aanwezigheid van het plaatselijke gezag, maar schout en/of heemraden hadden dan meestal vooral formele en procedurele rollen.

Wat hun institutionele positie betreft, is er sprake van verscheidenheid. In de regionale heemraadschappen kwamen aanvankelijk waarslieden voor in de besturen, maar later namen anderen (heemraden of de penningmeester) hun werk over. Op ambachtsniveau functioneerden in de grote hoogheemraadschappen ambachtsbewaarders en soms (niet altijd) maakten ze deel uit van het ambachtsbestuur. Voor de noordelijke waarschappen geldt ook dat ze soms lijken te zijn gezien als bestuurders (met de schout, en naast de lokale gerechten). De (latere) waarslieden in de waarden functioneerden primair als polderbeheerders en hadden regelmatig ook bestuurlijke verantwoordelijkheden. Ze legden de eed af in handen van de schout (evenals de heemraden). In Rijnland kende men op polderniveau de molen- en/of poldermeester, die daar waar het ambachtsbestuur het relevante lokale gezag was, naast de schout als bestuurder opereerde. Daar waar sprake was van droogmakerijen met een eigen bestuurlijke structuur, waren de poldermeesters vaak in dienst van dat bestuur en maakten er dus geen deel van uit.²⁸ In Delfland werden de polders bestuurd door de ambachten en waren de molenmeesters geen bestuurders maar uitvoerende functionarissen in opdracht van het ambachtsbestuur.²⁹

Samenvattend: in de grotere waterschappen was na 1600 nauwelijks of geen sprake meer van waarslieden. Op ambachtsniveau konden er afzonderlijke ambachtsbewaarders zijn met soortgelijke aan het toezicht gerelateerde en uitvoerende rollen op het gebied van het beheer. Met name in de zestiende en zeventiende eeuw, kwam de aanduiding van waarsman vooral voor in de waarden.

De Krimpenerwaard en zijn waarslieden

De Krimpenerwaard is een van de waarden in het Zuid-Hollandse rivierengebied. De Waard omvat het land tussen Lek, Vlist en IJssel. Vóór 1422 waren er vijf schouwen. Na de Sint-Elisabethsvloed kreeg ook de Krimpenerwaard bij handvesten van 1422 en 1430 een omvattend hoogheemraadschap.³⁰ De dijkgraaf werkte in een ‘dijkscollege’ samen met zeven (hoge) heemraden die werden benoemd door Dordrecht, Schoonhoven en Gouda (zes) en door de dijkgraaf (één). Na de Opstand werd ook de dijkgraaf benoemd op aanbeveling van die drie steden. De inbreng vanuit de ambachten en tevens het toezicht op het financieel beheer van het hoogheemraadschap werd voor zover het de ambachten be-

27 Streekarchief Midland Holland (SAMH), Gouda, tg. 0799, archief ambacht Gouderak (AAG) 1525-1813, inv.nr. 213, 22-1-1672.

28 G. Koese, Bestuurders in de polder, lezing symposium ‘De periferie centraal’, 4-11-2016, 7. <http://www.rijnlandgeschiedenis.nl/documenten/hogheemraadschap-van-rijnland/bestuurders-in-de-polder.pdf>.

29 De Wilt, *Landlieden*, 115.

30 Van Oudenhoven, *Out-Hollandt*, 387 e.v., ‘Handvest van de Krimpener-Waert’.

Afb. 1. Kaart van de Krimpenerwaard, samen met Schieland. Ets door A. Brouwer, uitgave H.A. Banse, Amsterdam, 1795-1797. Rijksmuseum Amsterdam objectnr. RP-P-1937-58.

treft geregeld vanuit de vier kwartieren, ‘kavels’ genaamd, waarin de ambachten van de Waard waren verdeeld. De vertegenwoordigers ervan werden ook kavels genoemd. Deze kavels deden denken aan de ambachtsbewaarders elders in Holland in relatie tot hun hoogheemraadschappen, maar in de Krimpenerwaard handelden zij namens gemiddeld tweeëneuhalf ambacht. De steden hadden voor hun toezicht een eigen regime van ‘gedeputeerden’. Sinds 1656 was er een Bestuursreglement voor de Krimpenerwaard.³¹ Het hoogheemraadschap kende ook een penningmeester en rentmeester. De penningmeester had onder meer de taak om werken te betalen en materialen aan te kopen.

In de Krimpenerwaard hadden de ambachten beheerstaken op het gebied van de waterstaat:³² binnenwegen, bruggen, heulen, boezemkades en wateringen in de polders, evenals de sluizen, zijlen en duikers in de IJsseldijk. Wat de dijk betreft was het ambachtsbestuur verplicht de hoefslagboeken bij te houden. Ook droegen de ambachten zorg voor het dijkonderhoud. Een derde taak betrof het dijkleger: er werden voor elke polder lijsten bijgehouden van de ‘geschieerde’ (als geschikt beschouwde) mannen voor het dijkleger. Ten vierde hadden de ambachten taken inzake het financieel beheer: ze adviseerden over de hoogte van het dijkgeld, ze inden dat en droegen het via de kavels over aan het dijkscollege, ze benoemden in gezamenlijkheid de penningmeester van het hoogheemraadschap en zagen via de kavels toe op het financieel beheer van het dijkscollege. Tot slot: de ambachten legden hun begroting en rekening en ook de keuren van de polders voor aan het hoogheemraadschap, ter goedkeuring.

Als regel waren de ambachtsbesturen verantwoordelijk voor het beheer van de poldergoederen en wat daarmee samenhang. Lekkerkerk was op deze regel een uitzondering; ook het waterschap van de Hooge Boezem had een eigen bestuur. Hoe dat was geregeld, is in tabel 1 per ambacht samengevat. Daarin worden – voor zover bekend – per ambacht de functionarissen in het beheer genoemd, hun mandaten aangeduid, de basis voor hun functioneren aangegeven, evenals de wijze van voordracht en de regeling van hun verantwoording. Schoonhoven valt hier buiten. Het waterde direct uit op de Lek en was vertegenwoordigd in het bestuur van het Waterschap De Hooge Boezem, waarschijnlijk wegens landbezit van poorters in de daaronder vallende polders.

In de polders waren er meestal waarslieden, soms molenmeesters, en een enkele maal deden de heemraden het waarsmanwerk erbij. Er waren geen ambachtsbewaarders zoals op het vasteland van Holland. De waarslieden beheerden lokale gemene middelen

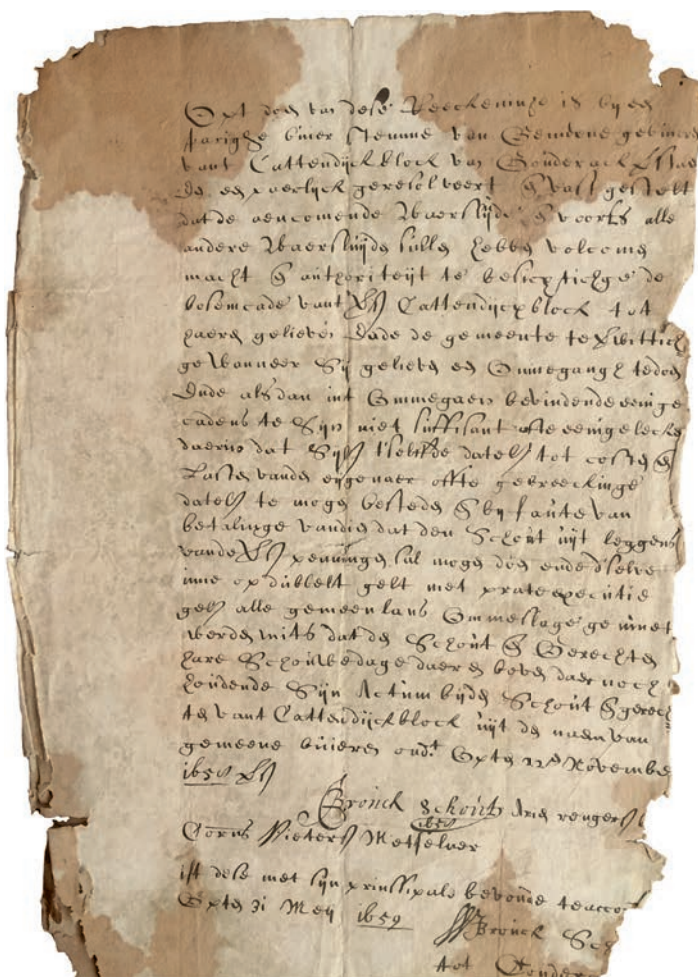
31 Reglement voor de Crimpenre-waard (Gouda 1711).

32 Reglement voor de Crimpenre-waard. Gearresteert bij (...) de (...) Staaten van Holland op den 8 januarij 1762 (Gouda 1785). Zie ook: Krimpenerwaard: Dijkscollég(i)e Krimpener-waard (<http://www.archieven.nl>).

en financierden de te verrichten werken voor, uit eigen middelen of uit leningen. Criteria voor aanstelling hadden in elk geval te maken met het ingeland zijn van de genomineerden, en konden ook hun leeftijd en de omvang van hun bezit aan land betreffen. Er zijn slechts weinig expliciete minima inzake landbezit gevonden. In Stolwijk was dat drie morgen land (waarschijnlijk zogenaamde 'kleine morgens' van circa 0,85 hectare per morgen, dus 2,55 hectare). Voor de ook als waar-slieden functionerende heemraden voor de Lekkerkerkse polders gold een minimum van twee dijkmorgens (nog geen 3 hectare). Het gegeven dat de ingelanden meestal de nominaties deden, betekende dat ook de stem van kleinere landbezitters meeklonk. Bij verkiezingen gold overigens wel dat stemmen gewogen werden naar rato van het landbezit, wat grotere boeren een zwaarder wegende stem gaf.

De tabel laat zien dat er nogal wat verschillen waren tussen de ambachten als het gaat om de omvang van de mandaten. Dit manifesteert zich in het al dan niet kunnen vervreemden of verhuren van poldergoederen, het aanstellen van lagere functionarissen, et cetera. Ook de taak bij de inning van morgengelden, de manier van voordracht of benoeming, en de wijze van verantwoording konden verschillen (zie afb.2).

De waarslieden hadden dakpansgewijs overlappende aanstellingen voor twee jaar, wat de vorming van expertise door overdracht van kennis en kunde bevorderde. Het feit dat zij afkomstig waren uit de landbezittende leden van de poldergemeenschap zal hun betrokkenheid bij de staat van de objecten waarover hun zorg zich uitstreckte hebben gewaarborgd. Dat alles is nog niet gelijkwaardig aan daadwerkelijke professionalisering maar wel een stap in die richting.

Afb. 2. Mandaat waarslieden polder Kattendijksblok, 1658. Bron: SAMH, tg. 0799, archief ambacht Gouderak, inv.nr. 213.

TABEL I. WAARSLIEDEN IN DE KRIMPENERWAARD.

Plaats	Functionarissen	Mandaat	Basis	Voordracht	Verantwoording
Bergambacht	2 waarslieden	ontvangers en uitgevers molens, sluizen, heulen kaders, watergangen etc. Ook het garen van morgengelden	ordonnantie beheer dijkagie Bergambacht, 25-10-1521	kiescollege (9)	openbare verantwoording in aanwezigheid ambachtsheer, vertegenwoordigers 3 steden
Berkenwoude	waarslieden voor elk van de 3 polders, o.l.v polder-schout	opzicht molens, kades e.d.			

Gouderak	2 waarslieden in tenminste 2 polders	schouw met schout en heemraden, uitbesteden, inning molengeld	overeenkomst gerecht Gouderak		gerecht Gouderak uit naam bureu
Haastrecht	2 waarslieden per polder (6 polders)	zaken betr. Krimpenerwaard dijkschouwen, dijkleger		uit polders, coöptatie door zittende waarslieden?	
Krimpen a/d Lek	2 waarslieden/poldermeesters polderschout	alle polderzaken t.b.v. ingelanden		coöptatie	
Krimpen a/d IJssel	2 waarslieden, voor elke polder; schout was ook polderschout.	opzicht en directie over de molens, sluizen en bruggen etc.; aanstellen molenaars. Met schout keuren maken en schouwen	ambachtsreglement 1778	ingelanden en waarslieden nomineren; schout en heemraden kiezen	ingelanden, schout en heemraden.
Lekkerkerk	polderschouten (met heemraden)	Beheer dijken, sluizen, heulen etc.; aanbesteding	ambachtsreglement	afgaande heemraden nomineren 3 per polder; ambachtsheer kiest	
Ouderkerk	3 x 2 waarslieden	Toezicht/zorg molens, sluizen, bruggen, andere polderwerken. Inning poldermslag	ambachtsreglement, overeenkomst waterschap Zijde, Cromme en Geer 1470, overeenkomst Nesse (1491?)	ingelanden nomineren twee-tallen en kiezen winnend tweetal, waarsman kiest	ingelanden onder toezicht (en met inmenging) gerecht
Stolwijk	2 waarslieden naast gezworenen en andere schouwers	Kaden, sluizen, bruggen, wegen; toezicht op molenaars, timmerlieden etc. Koop/verkoop en verhuur poldergoederen; aanstellen en aanbestedingen door schout en heemraden.	reglement ambacht 1690	Schout en nieuwe heemraden stellen waarslieden aan	
Stormpolder (niet Kr.w.)	Schepenen, o.l.v. aparte dijkschout	dijken, molen, polder			
Hooge Boezem (Vlist e.o)	Boezemmeesters. Polderbesturen heemraden/poldermeesters		overeenkomst HB	Schoonhoven, polders	Rentmeester en 2 Boezemmeesters

Bronnen: L. Van Ollefen, *De Nederlandsche stads en dorpsbeschrijver*. dl. V (Schieland en Krimpenerwaard) (Amsterdam 1797). Zie ook A.J. van der Aa, *Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden*. dl. V (Gorinchem 1844); Van de Wall, *Privilegien*, 908 (voor Bergambacht, 1521); *Resolutien (...) Staaten van Holland 1778-II*, 761 e.v. (voor Krimpen a/d IJssel, 1778); voor Stolwijk zie C. Cau e.a. (ed.), *Groot Placaatboek (...) van de Staaten Generaal en van de (...) Staaten van Holland*, III (Den Haag 1705), 366. Ook is gebruik gemaakt van ambachtsreglementen van o.a. Lekkerkerk en Ouderkerk aan de IJssel. Voor Gouderak: SAMH, tg. 0799, archief ambacht Gouderak, inv.nrs. 145 en 213; voor Haastrecht: SAMH, tg. 0823, archief ambacht Haastrecht 1585-1811, inv.nr. 57.

Afb. 3. Kaart polders Zijde, Cromme en Geer, Ouderkerk aan de IJssel (noorden onder). Het polderschap is geel omrand. De Hollandse IJssel is de rivier die van noord naar west stroomt. Rechts onder het midden stroomt de watergang van de gecombineerde polder zelf IJsselwaarts. Het dorp Ouderkerk ligt langs de dijk rond het punt waar die watergang de IJssel nadert. Naar: detail kaart Krimpenerwaard van Johannes Leupenius, versie 1792. Bron origineel: Hoogheemraadschap Krimpenerwaard, Rotterdam.

Ouderkerks specifieke waterschapsrecht

We kijken nu in detail naar de rol van waarslieden in het bestuur en beheer van het ambacht Ouderkerk aan de IJssel met zijn polders De Nesse, Cromme, Geer en Zijde. Het ambacht was vanaf 1430 onderdeel van het Krimpenerwaardse hoogheemraadschap. De rechten en plichten van Ouderkerk vloeiden deels voort uit de algemene bepalingen in het hoogheemraadschap en deels waren die gebaseerd op specifieke handvesten en ordonnaties. Het gaat om (1) de overeenkomsten inzake het waterschap van de polders Zijde, Cromme en Geer uit 1470³³ (zie afb. 3) en de uitwatering van De Nesse³⁴ en (2) de Ordonnantie van die van Ouderkerck op d'IJssel, van 1616.³⁵

In de overeenkomst betreffende de polders Zijde, Geer en Cromme werd in vier waarslieden voorzien (twee voor de polder De Zijde en twee voor de polder Cromme/Geer) die in eigen deel moesten schouwen en konden besluiten tot werkzaamheden. Hun zorgplicht betrof de gemene poldergoederen en de wegen. Van elk tweetal waarslieden trad de langstzittende op St. Bavodag (1 oktober) af nadat het duo een opvolger had gekozen. Het systeem leunde dus sterk op coöptatie. De waarslieden legden voor de gemene burenen verantwoording af. Het ambachtsbestuur fungeerde als toezichthouder. Wat de aanstelling van waarslieden betreft, werd de coöptatie al in de zestiende eeuw vervangen door een gemengd systeem van nominatie door ingelanden en door de oude waarslieden. Voor de Nesserpolder, gold een overeenkomst inzake een molen, boezem, kades en dammen waarin waarslieden werden genoemd die met de schout keuren opstelden, schouwden en het peilbeheer deden, in overleg met de burenen.

De ordonnantie van 1616, het bestuursreglement van Ouderkerk, toonde overduidelijk dat waterstaatskundige zaken binnen het ambacht bestuurlijk aan schout en heemraden waren toebedeeld. Sterker nog, de ordonnantie begon er zelfs mee. Het reglement bevatte bepalingen omtrent het schouwen van dijken, kades en dergelijke en de uitvoering van de uitspraken van de schouwen, het participeren in dijkwerkzaamheden van de Krimpenerwaard, de omslagen van voor het ambacht gemaakte kosten, het beheer van ambachtelijke goederen et cetera, naast tal van niet aan de waterstaat gerelateerde zaken. De or-

33 SAMH, tg. 0986, archief ambacht Ouderkerk aan den IJssel (AOIJ) 1411-1811, inv.nr. 412, handvest van 25-6-1740 (afschrift 1661). Ook in archief Hoogheemraadschap Schieland en Krimpenerwaard (HHSK), Rotterdam, tg. 139, archief polders De Nesse, De Cromme, Geer en Zijde, inv.nr. 515.

34 SAMH, AOIJ, inv.nr. 323. Transcriptie in J.S. Bakker, 'Oud en miskend. Een akte over een molen in de Nesserpolder', *Historische encyclopedie Krimpenerwaard* 23 (1998), 1-6.

35 SAMH, AOIJ, inv.nr. 15, 15-3-1616.

donnantie noemt als functionarissen schout, secretaris, bode, heemraden, waarslieden, heilige geest- en kerkmeesters. Van geen van hen werd aangegeven hoe en door wie zij werden benoemd of aangesteld. Geregeld werd dat de waarslieden jaarlijks rekening en verantwoording aflegden. Het reglement van 1791, de eerste revisie na 1616, regelde diverse zaken preciezer.³⁶ Zo werd daarin aangegeven wat de taak van de “waardsluiden” was: het regelen van uitvoerend werk voor het beheer van de polders. Dat werk werd niet gespecificeerd.

Elders en eerder waren er spanningen geweest tussen ambachten en heemraadschappen. Tegen 1600 kristalliseerde dat in bijvoorbeeld Delfland uit in een zeker evenwicht³⁷ en in Rijnland waren er nog discussies rond 1650 inzake de organisatie van het ambachtsbestuur. Hoe waren de relaties tussen de ambachten – met name Ouderkerk – en het Hoogheemraadschap Krimpenerwaard? De Krimpenerwaardse ‘rolle’ van het hoogheemraadschap voor 1650-1750 geeft voor elk van de ‘dagen van achting’ (zoals de zittingen van het dijksgerecht heetten) aan welke kwesties aan de orde waren en welke stappen werden gezet.³⁸ Daaruit blijkt dat Ouderkerk voor het hoogheemraadschap een rustig ambacht was en zeker niet moeilijker dan andere ambachten. Men had de handen voller met Haastrecht en Schoonhoven. Ouderkerk heeft in die periode nooit als eiser de dijkgraaf aangesproken. De dijkgraaf had wel enkele appels te schillen met de Ouderkerkse heemraden of een enkele ingezetene, maar die gingen niet om de autoriteit of competenties van het dijkscollege en evenmin betrof het polderkwesties.

Waarslieden in Ouderkerk aan de IJssel

Ouderkerk kende waarslieden voor alle polders in het ambacht. Zo waren er twee waarslieden voor de polder De Zijde. Ze kregen een aanstelling voor een termijn van twee jaren. Elk jaar werd een van hen vervangen door een nieuwe. Zij voerden hun taken uit voor eigen rekening maar declareerden hun onkosten aan het einde van ieder jaar, die vervolgens werden omgeslagen over de ingezetenen naar rato van hun landbezit. Daarnaast kregen zij een zekere vergoeding voor eventuele eigen arbeid. Voor grotere uitgaven konden zij leningen sluiten, waarbij hun persoonlijk bezit als onderpand kon gelden, maar ongetwijfeld speelde bij de beoordeling van de kredietwaardigheid de wetenschap dat aan het eind van het jaar een omslag over de ingezetenen garant stond voor rente en aflossing.

De waarslieden stelden jaarlijks een rekening op voor wat betreft hun normale werkzaamheden en gaven aan de secretaris hun bewijsstukken die door hem werden gecontroleerd. De rekening werd ‘geschreven’ in een ‘biljet van verkondiging der rekening’, dit eindigde met het ‘slot’ waarin de op basis van de declaraties berekende omslag per morgen werd vermeld. Deze omslag stond bekend als de waarslieden- of polderomslag. Het ‘biljet’ inzake deze ‘ordinaris omslag’ werd op een tijdig aangekondigde openbare ‘buurspraak’ na voorlezing onder leiding van de waarsmannen en in aanwezigheid van de heemraden besproken. Na goedkeuring werd het slot met de omslag getekend door de secretaris of diens plaatsvervanger. Vervolgens werd dat biljet opgenomen in de polderadministratie en het resultaat neergelegd door de secretaris in een ‘akte’ die publiekelijk bekend gemaakt werd door de bode samen met het resultaat van het benoemingsproces van een nieuwe waarsman. Deze buurspraak vond elk jaar begin december plaats. De omslag werd later geïnd door de waarslieden. Als er niet werd betaald, gaven zij dit door aan de heemraden. Die konden tot tenuitvoerlegging (‘uitlegging’) door de schout besluiten.

Nadat de afrekening was behandeld, konden de ingelanden nominaties doen voor de vacante posities in het waarsmanschap in de vorm van tweetallen. De vergadering stemde dan over die tweetallen. De secretaris maakte de uitslag van de stemming bekend en uit het winnende tweetal koos de waarsman die in functie bleef zijn nieuwe collega. De secretaris noteerde de uitslagen van de stemmingen. Vervolgens las de secretaris een door hem

³⁶ Ordonnantie of Reglement voor die van Ouderkerk op d' Yssel, geapprobeert by (...) Staaten van Holland, op den 17 Maart 1791 (Gouda 1791).

³⁷ Zie De Wilt, Landlieden.

³⁸ HHSK, tg. 113, archief Dijkcollege en Kavelen van de Krimpenerwaard (ADKK), 1534-1855, inv.nr. 987, rol 1650-1750.

vervaardigd biljet of akte voor waarmee de nieuw gekozen waarsman als zodanig werd geproclameerd. De schout beëdigde en installeerde hem later. Alle genoemde functionarissen werden voor elk van hun rollen in dit ritueel afzonderlijk beloond.

De af te leggen eed, althans een versie gebruikt in de polder De Zijde uit 1693, is bewaard gebleven:³⁹

Dat sweere ick waersman te sullen wesen (...) en dat voor den tijt van twee jaer, in agtinge en keure te leggen wanneer het nut en oirbaar wesen zal datselve te beschouwen op mijn eedt, geen extraordinaire dingen tsij proces off processen op de polder aan te leggen voor en aleer daer over te hebben geleijt buerstemme, eens jaars omme te slaan de gemeene bueren reeckeninge en bewijs te doen, voort alle te doen dat een goede waersman van godtswegen en regtswegen schuldig is en behoort te doen, dit alles te regeren op mijn eijgen kost.

Een boeiend element in deze eed is dat de waersmannen buitengewone zaken en processen dienden voor te leggen aan een “buerstemme”. Dit betrof onder andere het aanbrenghen van duikers, kades en dammen.⁴⁰ Per type besluit bestonden conventies inzake het stemmen, al dan niet naar rato van bezit. Formele regels hiervoor zijn niet gevonden.

Tot zover de regels. Wat betekenden de formele functies van waerslieden in werkelijkheid? Uit diverse documenten van na 1616 blijkt dat zij betrokken waren bij het schouwen, naast de heemraden. Zij kwamen in actie tegen ingelanden van de eigen polder als die in hun onderhoud laakbaar bleken te zijn, maar ook tegen andere polders of ambachten als die de waterstaat in hun polders ongunstig beïnvloedden, en die actie kon zich uitstrekken tot het aangaan van processen (afb. 4). Ze namen initiatieven inzake werkzaamheden aan kades, waterwegen, bruggen/heulen en duikers, kochten materialen aan en lieten werken uitvoeren of waren daar zelf bij betrokken, waarbij we al zagen dat dit zich ook kon uitstrekken tot investeringen in nieuwe voorzieningen. Ze waren nauw betrokken bij het beheer van de molens, de molenaars speelden in dat beheer geen rol van betekenis. De waerslieden financierden werken voor die onder de reguliere beheerstaken vielen en leenden daarvoor indien nodig geld van plaatselijke financiers of elders. Een belangrijke lokale bron was de Heilige Geestkas, de kerkelijke armenkas. Waerslieden speelden een rol bij de verhoefslagging waarbij stukken dijk werden toebedeeld aan percelen land ten behoeve van taken met betrekking tot de dijken. Binnen het ambacht hadden waerslieden bestuurlijke verantwoordelijkheden zoals het uitschrijven en leiden van vergaderingen van ingelanden⁴¹, en het optreden als de toestand van de kades en weteringen als onvoldoende was beoordeeld.⁴² Ze bereidden de rekening en verantwoording voor, inclusief de omslag, belegden de betreffende bijeenkomsten, maakten innings- en uitlegplannen bekend en regelden de nominaties voor nieuwe waersmannen. In verschillende situaties van wateroverlast veroorzaakt door andere ambachten traden de waerslieden zelf op naar buiten, soms samen met schout en heemraden.⁴³

De rol van ambachtsbestuurders in de procedure tot benoeming van waerslieden in Ouderkerk gaf soms aanleiding tot conflicten. In 1686 was er discussie over de vergoedingen van de schout en de secretaris voor hun rol bij procedures ten behoeve van de polders en het polderbeheer.⁴⁴ Een Zijdense waersman stelde zich daarin op als verdediger van “des polders recht”, en fungeerde zo als elders ambachtsbewaarders ten overstaan van hun hoogheemraadschap.⁴⁵ Op de buurspraak van 1687 namen de waerslieden de rekening en de afkondiging van de omslag zelf ter hand. Ook de afhandeling van de verkiezing van een nieuwe waersman deden ze zelf, in navolging van een naburige polder. De schout weigerde daarop de benoeming af te kondigen en de nieuwe waersman te installeren. Dit leidde tot processen voor het Hof van Holland, waarin de secretaris van Ouderkerk erkenning eiste van zijn rechten bij omslagen en benoemingen van waerslieden. De waerslieden eisten dat de schout het besluit van de ingelanden over een nieuwe waersman zou erkennen en effectueren. In 1690 vonniste het Hof van Holland. De *bottom up* benade-

39 SAMH, AOIJ, inv.nr. 392 (1693).

40 Stadsarchief Rotterdam (SAR), oud-notariële archief (ONA) Capelle a/d IJssel (C a/d IJ), inv. nr. 3484, akte 103/337 (7-12-1692).

41 SAMH, AOIJ, inv.nr. 414, 12-2-1752.

42 Ibidem, inv.nr. 400, 5-12-1666.

43 HHSK, ADKK, inv.nr. 837, 1713. In dit document richtten schout en waerslieden zich per rekest tot het hoogheemraadschap inzake waterpeilindicaties in de polder De Nesse.

44 Zie de latere verklaringen in SAR, ONA C a/d IJ, inv.nr. 3084, aktes 19/71 (18-7-1688) en 25/84 (20-11-1688).

45 SAR, ONA C a/d IJ, inv.nr. 3084, akte 19 (p. 71), 18-7-1688.

Afb. 4. Dekblad van een sententie van de Hoge Raad inzake een proces tussen de waerslieden van De Zijde versus schout en schepenen Lekkerkerk inzake overlast van Lekkerkerks maalwater, 9 juli 1652. Bron: SAMH, tg. 986, oud archief Ouderkerk, inv.nr. 436. Kopie sententie Hoge Raad.

betreffende waersman twee jaar later een van zijn boerderijen verkopen in verband met belastingschulden.

Conclusies

Dit artikel verschaft inzicht in het functioneren van waerslieden in het polderbestuur en -beheer in de zeventiende eeuw, met name in de Krimpenerwaard. Waerslieden hebben na de dertiende eeuw beheersgerichte en toezichhoudende rollen gespeeld bij het bestuur van waterschappen en het gemene land. In de zestiende eeuw lijken hun toezichhoudende functies in de grotere heemraadschappen veelal te zijn overgegaan naar andere, of andersgenoemde functionarissen. In de waarden bleven waerslieden zich gedurende de tijd van de Republiek actief bezighouden met het beheer. De bestuurlijke verantwoordelijkheid voor de Hollandse polders lag als regel bij de ambachten. Mede door een historie van diversificatie van regelgeving en privileges waren er tijdens de Republiek verschillende systemen van *de facto* polderbeheer en -bestuur, zelfs binnen een hoogheemraadschap. In het geval van de Krimpenerwaard was er uiteraard het regime van het hoogheemraadschap. Daar kwam bij wat er aan watergerelateerde regelgeving bestond op het niveau van de ambachten.

De functionarissen belast met de zorg voor de waterstaat, in de waarden meestal waerslieden genoemd, kwamen voort uit de ingelanden. Wat hun benoeming betreft, toont de Krimpenerwaard een interessante verscheidenheid. In een enkel geval waren er kiesmannen die waerslieden kozen. Maar meestal was de poldergemeenschap zelf op zijn minst betrokken.

De mandaten van de waerslieden konden wisselen maar hadden als kern een beheersmatige taak inzake collectieve voorzieningen in het belang van de gemeenschap. Een enkele maal waren zij ook betrokken bij de inning van morgengeld en kwamen daarmee op een terrein dat meestal behoorde aan de ambachtsbewaarders. Zij konden al dan niet ver-

ring van de waersman bij de verkiezingen werd weliswaar qua administratieve procedures niet formeel aanvaard, maar wel materieel: het ambacht moest zijn kandidaten aanvaarden.⁴⁶

De kosten van de Ouderkerkse processen en die als gevolg van getreuzel bij de uitvoering van het vonnis uit 1690 door de schout, leidden tot verwoede debatten en juridische steekpartijen waarbij de waerslieden tegenover groepen ingelanden kwamen te staan die bezwaar maakten tegen de omslagen.⁴⁷ Men ging met deze kwesties zelfs naar de Staten van Holland.⁴⁸ De waersman kreeg na tien jaar formeel gelijk inzake de omslag van de proceskosten. In 1697 diende hij dan ook een extraordinaire omslag in van ruim 1.500 gulden voor die kosten die nog open stonden, bijna driemaal de gemiddelde totale jaarlijkse rekening van de polder.⁴⁹ Of dit formele gelijk ook materieel werd geëffectueerd en tot inning leidde, valt te betwijfelen. Er is geen enkel bewijs van gevonden en bovendien moest de

46 Nationaal Archief, Den Haag, tg. 3.03.01.01, Hof van Holland, sententies 844/86 en 87, 28-7-1690.

47 SAR, ONA C a/ dlj, inv.nr. 3084, akte 122, 10-2-1689; inv.nr. 3087, 23/72 e.v.

48 Zie SAMH, AOIJ, inv.nr. 391, 13-4-1697.

49 Ibidem, 3-4-1697.

antwoordelijk zijn voor het aanstellen of inhuren van ambachtslieden voor onderhoudswerk als timmerlieden, zeilmakers en dergelijke. Meestal namen de waarslieden deel aan het bestuurlijke werk voor wat betreft de polders of waterschappen waarin zij waren gekozen.

De roulatie van waarslieden om de twee jaar en het gegeven dat voor hun nominatie geen hoge eisen werden gesteld aan hun landbezit of -gebruik, droeg bij aan een hoge graad van participatie vanuit de poldergemeenschap in de voor haar leden belangrijke lokale waterstaatkundige aangelegenheden. De waarslieden adviseerden niet alleen schout en heemraden, maar konden ook keuren opstellen en controleerden de naleving daarvan tijdens de schouw.

Alleen al vanwege de verscheidenheid van de procedures is het niet verbazingwekkend dat er soms kwesties waren over de competenties en rollen van de verschillende functionarissen bij de benoeming van waarslieden. Een enkele maal leidde dit tot conflicten met ambachtsbestuurders, bijvoorbeeld in Ouderkerk. Daarvan afgeleid ontstonden kwesties rond de doorberekening van de proceskosten. In tijden van economische malaise als aan het eind van de zeventiende eeuw, konden zulke afgeleide conflicten de gemeenschap sterk beroeren. Hier bleek de participatiecultuur van binnen uit kwetsbaar voor de vorming van breuklijnen. In de Ouderkerkse polders heeft dit de participatiecultuur – om met De Wilt te spreken – niet in gevaar gebracht.